

Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Tarım Bilimleri Dergisi
(YYU Journal of Agricultural Science)

<http://dergipark.gov.tr/yyutbd>

Araştırma Makalesi (Research Article)

Türkiye’de Soğan Üretimi, Fiyat Değişimi, Dış Ticareti ve Rekabet Gücü

İsmail GÜVENÇ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, 4600 Kahramanmaraş,
Türkiye

*Sorumlu yazar e-posta: guvencis46@gmail.com

Makale Bilgileri

Geliş: 22.07.2019
Kabul: 28.11.2019
Online Yayınlanma 31.12.2019
DOI: 10.29133/yyutbd.595257

Anahtar kelimeler

Fiyat,
İhracat,
Üretim,
Rekabet gücü,
Soğan.

Öz: Bu çalışmada Türkiye sebzeciliğinde önemli bir yere sahip olan soğanın üretimi, fiyatındaki değişim, dış ticareti ve rekabet gücü incelenmiştir. Türkiye’de 2,10 milyon ton civarında soğan (yeşil ve kuru) üretilmektedir. 2017 verilerine göre Dünya kuru soğan üretiminin % 22.23’ü Türkiye’de üretilmiştir. Son yıllarda (2016) Türkiye’nin toplam soğan ihracatı ve ithalatı sırasıyla 105 ve 20 bin ton kadardır. Soğan fiyatlarının 2005-2017 döneminde yıldan yıla artan azalan bir seyir izlediği belirlenmiştir. Bununla birlikte 2005 yılı fiyatlarına göre 2018 yılında yeşil soğan fiyatları 2.37 kuru soğan fiyatları ise 2.61 katı artmıştır. Ayrıca Türkiye’nin soğanda rekabet gücü (karşılaştırmalı üstünlüğünün) 2012-2014 döneminde derecesi zayıf iken, 2015-2016 döneminde bir avantajının olmadığı (dezavantaj) tespit edilmiştir.

The Production, Price Change, Foreign Trade and Competition Power of Onions in Turkey

Article Info

Received: 22.07.2019
Accepted: 28.11.2019
Online Published 31.12.2019
DOI: 10.29133/yyutbd.595257

Keywords

Price,
Export,
Production,
Competition power,
Onions.

Abstract: In this study, it was evaluated the production, price change, foreign trade and competition power of onions, which has a significant value in Turkey. It is produced about 2.10 million tons of onions (dry or green) in Turkey. According to 2017 data, Turkey has 22.23 % of production of onions in the world. It was determined that onion prices increased or decreased year to year in the period of 2005-2017. However according to 2005 prices, green and dry onion prices increased by 2.37 and 2.61 times in 2018, respectively. In recent years (2016), dry onions exports and imports in Turkey are respectively 105 and 20 thousand tons. While Turkey’s competitiveness (comparative advantages) in onions was low during the period 2012-2014, it has been determined not to have an advantage in 2015-2016. Besides, it is possible to increase production, qualification, and competitiveness in export by means of the measures taken in onions.

1. Giriş

Türkiye Dünyada önemli bir soğan üreticisi bir ülkedir. Nitekim 2017 yılı verilerine göre Dünya kuru soğan üretiminin 9.78 milyon ton olduğu dikkate alındığında (Anon., 2018a) Türkiye dünya soğan üretiminde % 22.23’lük bir paya sahiptir. Ancak Türkiye’de 2018-2019 yıllarında soğan, patates, domates gibi tarımsal ürünlerin perakende fiyatlarının yüksek olması başta bu ürünler olmak üzere Türkiye’nin tarımsal üretimde yeterliliğinin ve perakende fiyatlarının tartışılmasına neden olmuştur. Bu tartışmaların odağında soğan üretimi ve ithalatı yer almaktadır.

Soğan Amaryllidaceae familyasının bir üyesi olup bilimsel adı *Allium cepa*'dır. Soğan kültürü oldukça eskilere tarihlere (MÖ 2800) dayanmaktadır. Türkiye'de de soğan yetiştiriciliği oldukça eski olup 15-16. Yüzyıla ait Osmanlı Tahrir Defterleri'nde (Yinanç ve Elibüyük, 1988) soğan (piyaz) ile ilgili kayıtlar mevcuttur.

Türkiye'de sebze üretimi ve iç ve dış pazarlarda değerlendirme durumu önceki çalışmalarda da incelenmiştir (Alan ve Güvenç 1992; Güvenç ve Alan, 1994a, b; Kaymak ve ark., 2005; Güvenç ve Kaymak, 2008). Bu incelemelerde ortaya konan ve günümüzde de geçerli olan durum üretilen sebzenin tamamının iç pazarlarda değerlendiril(e)memesidir. Bu nedenle sebzelerin üretimi yanında pazarlanması özellikle dış ticaret imkânları önemlidir.

Sebze türlerinin Türkiye'nin sebze ihracatındaki karşılaştırmalı üstünlüklerini, uluslararası rekabet gücünü, ortaya koyan araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Türkiye'nin üretim ve ihracatına ağırlık verme(me)si önerilen bazı sebze ürünleri; 1993-2012 dönemini kapsayan bir araştırma ile karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ve en uygun kaynak tahsisi yöntemleri doğrultusunda belirlenmiştir (Erkan ve ark., 2015). Yine Türkiye'nin, geleneksel ihraç tarım ürünlerinin çoğunda (incir, kuru üzüm, fındık, fıstık ve kuru kayısı) karşılaştırmalı üstünlüğünün var olduğu bildirilmektedir (Erkan, 2012). Farklı ülkelerin sebze ihracatında durumunu ortaya koymak için yapılan çalışmalarda Macaristan'ın karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu (Fertó ve Hubbard, 2001); Slovenya'nın ise karşılaştırmalı üstünlüğünün olmadığı (Bojnec ve Fertó, 2006) belirlenmiştir.

Soğanda ihracat ve rekabet gücünü inceleyen çalışmaların oldukça sınırlı olması; son yıllarda (aylarda) soğan üretimi ve perakende fiyatları konusundaki tartışmalar konunun ayrıntılı incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenlerle çalışmada Türkiye'de önemli bir kuru sebze olan soğanın üretimi, fiyat değişimi, dış ticareti ve rekabet gücü değerlendirilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'nin soğan üretimi, fiyat değişimi, rekabet gücü ve dış ticaret durumunu tespit edilmesi amacıyla Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)/(Anon., 2018b) ile Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü'nün (BÜGEM)/(Anon., 2018c) ilgili verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca çalışmada Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (Anon., 2018a) istatistikleri de kullanılmıştır. Çalışmada FAO'nun ürün kodu (Item code) 403 olan kuru soğana (Onions, dry) ait Dünya (Area Code 5 000) ve Türkiye (Area Code 223) soğan üretim alanı; ihracat (Element Code 5 910) ve ithalatı miktarı (Element Code 5 610); rekabet katsayısını hesaplamak için ihracat değerleri (Element Code 5 922) ait veriler kullanılmıştır (Anon., 2018a).

Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayısı: Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (AKÜ) katsayısı (Balassa Endeksi), karşılaştırmalı üstünlükleri ticaret sonrası verilere dayalı olarak ölçmektedir. Ülkenin belli mallarda (sektörlerde) karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığını ortaya koymaya çalışan Balassa Endeksi; herhangi bir malın (sektörün) ülkenin toplam ihracatındaki payının, söz konusu malın (sektörün) dünyanın (ya da bölgenin) toplam ihracatındaki payına oranını ifade eder. Diğer bir ifadeyle Balassa Endeksi; ülkenin bir maldaki (sektördeki) yurtiçi uzmanlaşmasını (AKÜ endeksinin payı), dünyanın (ya da bölgenin) uzmanlaşmasıyla karşılaştırır (Bashimov, 2016). Diğer bir ifade ile Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler katsayısının (AKÜ endeksi) pay kısmı, malın (sektörün) ulusal ihracattaki payını (%); payda kısmı ise, söz konusu malın (sektörün) dünya toplam ihracatındaki payını temsil etmektedir (Mykhnenko, 2005). Buna göre; "j" ülkesinin "t" döneminde "k" tarım ürünü ihracatındaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük (AKÜ) katsayısının belirlenmesinde benzer çalışmalar yürüten araştırmacılar (Mykhnenko, 2005; Erkan ve ark., 2015; Bashimov, 2016; Terin ve ark., 2018; Terin ve Yavuz, 2018 ve 2019) tarafından da kullanılan aşağıdaki formülden yararlanılmıştır (X: ihracat, t: dönem, k: tarım ürünü, j: ülke, w: dünya).

$$AKÜ_{kt}^j = \frac{X_{kt}^j/X_t^j}{X_{kt}^w/X_t^w} \quad (1)$$

Herhangi bir tarımsal ürünün açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayısının 1'den büyük olması, ülkesinin t döneminde o ürünün ihracat payının, aynı dönemde toplam dünya ihracatındaki payından büyük olduğunu ifade etmektedir (Bashimov, 2016). Diğer bir ifadeyle, ülke söz konusu tarımsal ürün ihracatında rekabet gücüne sahiptir ve uzmanlaşmıştır.

Söz konusu endekse göre; $\ln AKÜ_{kt} > 0 \Rightarrow$ Ülke tarım ürünü ihracatında uzmanlaşmıştır ve ülkenin söz konusu üründe ticaret performansı yüksektir (Erkan ark., 2015).

Rekabet gücünü göstermek amacıyla Balassa'nın AKÜ katsayısını 4 aşamada sınıflandırmaktadır (Hinloopen, et al., 2001): (1)- Rekabet gücü yoktur: $0 < AKÜ \leq 1$; (2)- Zayıf bir rekabet gücü vardır: $1 < AKÜ \leq 2$; (3)- Orta derecede rekabet gücü vardır: $-2 < AKÜ \leq 4$; (4)- Güçlü bir rekabet gücü vardır: $4 < AKÜ$.

Çalışmada kurumların veri tabanlarından elde edilen veriler EXCEL programından yararlanarak ihtiyaç duyulan korelasyon (r), sabit esaslı zaman indeksi, yüzde (%), ve belirlilik katsayısı (BK) gibi hesaplamalar yapılmıştır. Bağımlı değişkendeki değişimin ne kadarının bağımsız değişkençe açıklanabileceğini gösteren 'Belirlilik Katsayısı' (BK) korelasyon katsayısının karesi alınarak hesaplanmıştır (Yüzer ve ark., 2006).

3. Bulgular

3.1. Alan ve Üretim

2005-2018 döneminde Türkiye'nin soğan üretim alanlarındaki değişim Çizelge 1'de verilmiştir. Türkiye'de 2004 yılında üretim alanları yeşil soğanda 136 bin dekar, kuru soğanda 788 bin dekar kadardır. 2018 yılında ise yeşil soğan üretim alanı 86 bin dekar, kuru soğan üretim alanı ise 527 bin dekadardır. İncelenen dönemde yeşil soğan üretim alanlarının bir önceki yıla göre azaldığı; kuru soğan üretim alanlarının ise artıp-azalan dalgalı bir durum sergilediği anlaşılabacaktır. Ayrıca incelenen dönemde 2005 yılı soğan üretim alanına göre daha sonraki yılların tamamında soğan üretim alanı daha düşüktür.

Çizelge 1. Soğanda Üretim Alanındaki Değişim.

Yıl	Yeşil Soğan (da)	Değişim (%)	Kuru Soğan (da)	Değişim (%)
2005	133 810	100.00	772 800	100.00
2006	131 612	98.36	654 664	84.71
2007	122 033	91.20	649 228	84.01
2008	116 892	87.36	656 292	84.92
2009	112 561	84.12	605 579	78.36
2010	108 136	80.81	626 979	81.13
2011	98 369	73.51	661 185	85.56
2012	97 516	72.88	722 319	93.47
2013	96 627	72.21	616 324	79.75
2014	93 858	70.14	600 441	77.70
2015	90 785	67.85	577 040	74.67
2016	87 972	65.74	604 026	78.16
2017	87 393	65.31	576 918	74.65
2018	86 302	64.50	527 133	68.21

Kaynak: Anon., 2018b (TUİK) verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Türkiye'de 2004 yılında yeşil soğan olarak üretimi 207 bin ton, kuru soğan üretimi ise 2.04 milyon ton; 2018 yılında ise sırasıyla 142 bin ton ve 1.93 milyon olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 2). 2017 yılı verilerine göre Dünya kuru soğan üretimi 9.78 milyon ton olduğu dikkate alındığında (Anon., 2018a) Türkiye dünya soğan üretiminde % 22.23'lük bir paya sahiptir. Türkiye'nin soğan üretimi de incelenen 2005-2018 döneminde bir azalma söz konusudur. Nitekim 2018 yılında yeşil soğan üretimi 2005 yılı üretim miktarına göre % 28.57, kuru soğan üretimi ise % 6,73 oranında azalmıştır. Ayrıca, Türkiye nüfusunun 2005 yılında 67.7 milyondan 2018 yılında ise 82.0 milyona arttığı (Anon., 2018b) dikkate alındığında soğan üretiminin artan nüfusa göre oransal anlamda da azaldığı ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2. Taze ve Kuru Soğanda Üretim Miktarı.

	Y. Üretim (Ton)	Değişim (%)	K. Soğan (Ton)	(%)
2005	200 000	100.00	2 070 000	100.00
2006	200 875	100.44	1 765 396	85.28
2007	185 140	92.57	1 859 442	89.83
2008	168 223	84.11	2 007 118	96.96
2009	169 271	84.64	1 849 582	89.35
2010	165 478	82.74	1 900 000	91.79
2011	153 823	76.91	2 141 373	103.45
2012	150 928	75.46	1 735 857	83.86
2013	153 478	76.74	1 904 846	92.02
2014	148 255	74.13	1 790 000	86.47
2015	141 691	70.85	1 879 189	90.78
2016	134 479	67.24	2 120 581	102.44
2017	138 993	69.50	2 175 911	105.12
2018	142 854	71.43	1 930 695	93.27

Kaynak: Anon., 2018b (TUİK) verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

3.2. Fiyat Değişimi

Türkiye'de 2005-2018 döneminde soğan fiyatlarında yıllara göre değişim Çizelge 3'de sunulmuştur. Soğan yıllara göre artan azalan bir seyir izlemekle birlikte 2005 yılı fiyatları temel alındığında (sabit esaslı zaman indeksi) 2018 yılında fiyatlarda yeşil soğanda 2.37 kuru soğanda ise 2.61 katı bir artış olmuştur. Soğanda perakende fiyat artışları 2018-2019 yıllarında Türkiye kamuoyunu meşgul etmiştir. Hatta büyük şehirlerde bazı sebzelerin ucuz satılması amacıyla tanzim satış mağazaları kurulmuştur. 2018 yılında 2017 yılına göre kuru soğan fiyatları % 100'e yakın artmıştır. Bu konuyu daha iyi anlaşılması için 2018 yılı fiyat artışını aylık değişimini incelemek de faydalı olacaktır. Fiyatların 2018 yılında aylık değişimine bakıldığında haziran ayında itibaren artış trendine girdiği görülecektir (Çizelge 4). Fiyat artışları bazı perakende satış noktalarında daha yüksek olabilmektedir.

Çizelge 3. 2005-2018 Döneminde Taze ve Kuru Soğan Fiyatları ve Sabit Esaslı Zaman İndeksine göre Fiyat Değişimi.

Yıl	Y. Soğan Fiyatı	Değişim (%)	K. Soğan Fiyat	Değişim (%)
2005	0.94	100.0	0.36	100.0
2006	1.06	112.8	0.42	116.7
2007	1.19	126.6	0.48	133.3
2008	1.36	144.7	0.43	119.4
2009	1.49	158.5	0.54	150.0
2010	1.86	197.9	0.89	247.2
2011	1.88	200.0	0.76	211.1
2012	1.98	210.6	0.49	136.1
2013	1.89	201.1	0.53	147.2
2014	1.78	189.4	0.52	144.4
2015	1.97	209.6	0.67	186.1
2016	2.19	233.0	0.76	211.1
2017	2.11	224.5	0.56	155.6
2018	2.23	237.2	0.94	261.1

Kaynak: Anon., 2018b (TUİK) verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Fiyat-üretim ilişkisi (Korelasyon) incelendiğinde yeşil soğanın üretim miktarı ile fiyatı arasındaki yüksek ($r: -0.956$) derecede bir ilişki bulunmuştur. Kuru soğanda ise bu ilişkinin oldukça düşük olduğu ($r=0.220$) tespit edilmiştir. Belirlilik katsayısının yeşil soğanda ($r^2=0.913/\% 90.3$) yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bu bulguları yeşil soğanda üretim alan ve miktarının azalması bulgularını desteklemektedir (Çizelge 1 ve 2). Kuru soğanda ise fiyat üretim ilişkisi ($r^2=0.0493/\% 4.93$) düşük olarak belirlenmiştir. Bu bulgular kuru soğan fiyatlarındaki değişimin üretim miktarından daha çok diğer faktörlerle ilişkili olduğu kanaatini güçlendirmektedir. Nitekim tarımsal ürün fiyatlarının belirlenmesinde etkili olan ekonomik faktörler arasında ülke ekonomisinin genel durumu ve fiyatlar genel düzeyindeki değişim de sayılmaktadır (Karagölge ve ark., 1995). Bu gelişmeler yanında soğan fiyatları üzerine üretim sonrası depolama (stokçuluk) gibi faktörler etkili olabilir.

3.3. Dış Ticaret ve Rekabet Gücü

Dünya kuru soğan dış ticaretinde 7 milyon ton kadar bir ürün ihracatı/ithalatı söz konusudur. Türkiye’nin soğan ithalatı yıllara göre dalgalı bir durum göstermekle birlikte oldukça düşüktür. Dünya soğan ihracatında Türkiye’nin payı 2012’de % 2.15’i iken 2016 yılında % 1.45’dir. Türkiye’nin soğan ihracatı 2012-2014 arasında artmış; 2015-2016’da ise azalmıştır. Ancak Türkiye ihracatı/ithalatı dengesi bakımında soğanda fazlası olan bir ülke konumundadır. Ayrıca, Türkiye’nin soğan ihracatı 2012’de 20.7 milyon dolar iken 2016’da 12.5 milyon dolara gerilemiştir (Çizelge 5). Aynı yıllarda Türkiye’nin dünya ihracatındaki payı ise sırasıyla % 0.86 ve % 0.43 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4. Soğan Fiyatlarında 2017 ve 2018 yıllarında Aylık Değişim.

	Yeşil Soğan		Kuru Soğan	
Ay	2017	2018	2017	2018
Ocak	2.33	2.18	0.52	0.59
Şubat	2.46	2.25	0.52	0.59
Mart	2.33	2.16	0.51	0.59
Nisan	2.24	2.17	0.52	0.61
Mayıs	1.98	2.13	0.53	0.65
Haziran	1.97	2.15	0.56	0.90
Temmuz	1.94	2.15	0.62	1.07
Ağustos	1.96	2.10	0.61	1.09
Eylül	1.98	2.06	0.62	1.10
Ekim	2.12	2.18	0.58	1.14
Kasım	2.26	2.43	0.56	1.41
Aralık	2.27	2.74	0.58	1.56

Kaynak: Anon., 2018b (TUİK) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Çizelge 5. Kuru Soğanda Dünya ve Türkiye’nin Dış ticareti (Ton/yıl).

Yıl	Dünya		Türkiye		Dünya İhracatında Türkiye’nin Payı (%)
	İhracatı	İthalat	İhracatı	İthalat	
2012	6 534 224	6 314 227	140 768	365	2.15
2013	7 007 820	6 754 400	158 036	1 224	2.26
2014	6 935 588	6 791 075	224 991	-	3.24
2015	6 890 034	7 032 197	93 390	196	1.36
2016	7 299 372	7 260 763	105 910	20	1.45

Kaynak: Anon., 2018a (FAOSTAT) verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye’nin soğanda dış ticaretinde rekabet gücü 2012-2016 döneminde incelenmiştir. Benzer şekilde 2012-2016 döneminde AKÜ katsayısı dalgalı bir seyir izlemekle birlikte 2014 yılından sonra azalma eğilimindedir. Nitekim 2014’de 1.54’e yükselen Karşılaştırmalı Üstünlük Katsayısı 2016 yılında 0.433’e düşmüştür (Çizelge 6). Eğer indeks değeri birden büyükse o ülkenin ilgili sektörde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu söylenir. Eğer indeks değeri birden az ise ülkenin ilgili sektörde karşılaştırmalı dezavantaja sahiptir (Bashimov, 2016). Bu katsayının 2 ile 4 arasında olması bir

ülkenin orta derecede ihracatında karşılaştırmalı üstünlüğe (rekabet gücüne) sahip olduğunu göstermektedir (Hidloopen ve ark., 2001). Bu çalışmadan elde edilen bulgular Türkiye'nin rekabet gücünün 2012-2015 döneminde zayıf derecede olsa da var olduğunu ancak 2016 yılında bir avantajının kalmadığını (yok olduğunu) göstermektedir (Çizelge 6). Bu durum son yıllarda üretimin azalması (Çizelge 2) ve iç pazarda talebin karşılanması için pazarlamanın kolaylaşması ve soğanın perakende fiyatlarının yüksek (Çizelge 3) gibi bazı nedenlerden kaynaklanabilir.

Çizelge 6. Soğanda Toplam İhracat değeri ve rekabet katsayısı.

Yıl	Dünya (1 000 dolar)	Türkiye (1 000 dolar)	Türkiye'nin Payı (%)	AKÜ Endeksi	Üstünlük Derecesi
2012	2 416 987	20 783	0.86	1 010	Zayıf
2013	3 265 754	27 225	0.83	1 005	Zayıf
2014	2 781 683	36 661	1.32	1 541	Zayıf
2015	3 068 336	18 434	0.60	0 689	Yok
2016	2 951 710	12 545	0.43	0 433	Yok

Kaynak: Anon., 2018a,b,c verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

4-Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'nin soğan üretim alanları ve miktarında-kuru soğanda yeşil soğana göre daha az olsada-bir azalma olduğu belirlenmiştir. Buna karşı soğan fiyatları ise artma eğilimindedir: Yeşil soğan fiyatlarındaki artma ile üretim arasında yüksek; kuru soğan fiyattaki artma ile üretim arasında düşük bir ilişkinin varlığı belirlenmiştir. Kuru soğan fiyatlarındaki artış diğer faktörlerden daha fazla etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında soğan ihracatında miktar ve değer olarak bir azalma vardır. Bu gelişmeler soğanda ihracatta rekabet gücünü de etkilemiştir. Nitekim 2012-2015 döneminde ihracatta rekabet gücünün zayıf; 2016 yılında ise rekabet gücünün yok olduğu (avantajının kalmadığı) tespit edilmiştir.

Soğan Ülkemizde birçok yörede soğan üretimi yaygın olarak yapılmaktadır. Çiftçinin elde ettiği gelir açısından bakıldığında, yıldan yıla soğan arzındaki farklılıklar ve buna bağlı olarak değişen soğan fiyatları-özellikle kuru soğan üretiminde- önemli bir sorundur. Sahip olduğu ekolojik şartlar soğan üretimine oldukça uygun olan (Güvenç, 2017) Türkiye; bu potansiyelini iç ve dış pazar ihtiyaçlarını karşılamak için yeterince değerlendirememektedir. Bu nedenle üretim ve pazarlama için gerekli tedbirler alınmalıdır. Şöyle ki, üretim aşamasında gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele; üretim sonrasında "Hal Yasası" olarak bilinen 5957 Sayılı Kanunda güncelleme yapılması gibi pazarlama ile ilgili önlemler alınması bir ihtiyaçtır.

Kaynaklar

- Alan, R., & Güvenç, İ. (1992). Türkiye'nin sebze ihracatına genel bir bakış. *Tarımda Kaynak Dergisi*, 1, (1-2), 15-17.
- Anonim. (2018a). Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). FAOSTAT, <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC>. Erişim Tarihi: 11.05.2018.
- Anonim, (2018b). Bitkisel Üretim İstatistikleri. TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1001. Erişim Tarihi: 01.05.2018.
- Anonim, (2018c). Bitkisel Üretim İstatistikleri. Tarım ve Ormanlık Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BUGEM), <https://www.tarim.gov.tr/BUGEM/Menu/9/Veriler>. Erişim Tarihi: 03.04.2018.
- Bashimov, G. (2016). Türkiye'nin domates ihracat performansı ve rekabet gücü. *Alinteri* 31 (B), 1-8 (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/311449>).

- Bojnec, S., & Fertő, I. (2006). Does comparative advantages in agro-food trade matter for multifunctional rural development: the case of hungary and slovenia. *Journal of Central European Agriculture*, 7 (3), 583-586.
- Erkan, B. (2012). BRIC ülkeleri ve Türkiye'nin ihracat uzmanlaşma ve rekabet düzeylerinin karşılaştırmalı analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 101-131.
- Erkan, B., Arpacı, B.B., Yaralı, F., & Güvenç, İ. (2015). Türkiye'nin sebze ihracatında karşılaştırmalı üstünlükleri. *KSÜ Doğa Bil. Dergisi*, 18(4), 70-76.
- Fertő, I., & Hubbardn, L.J. (2001). *Regional comparative advantage and competitiveness in hungarian agri food sectors*. 77th EAAE Seminar / NJF Seminar No. 325, August 17-
- Güvenç, I., & Kaymak, H.C. (2008). Türkiye'de sebze üretimi ve tüketimindeki değişme, gereksinim ve projeksiyon. *Alinteri*, 15 (B), 40-45.
- Güvenç, İ. (2017). *Sebzeçilik: Temel Bilgiler, Muhafaza ve Yetiştiricilik*. Nobel Yayınları, S: 288.
- Güvenç, İ., & Alan, R. (1994b). Türkiye'nin Avrupa topluluğu ülkelerine sebze ihracatı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 25, (1), 94-99.
- Güvenç, İ., & Alan, R. (1994a). Türkiye'nin orta doğu ülkelerine sebze ihracatı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 25 (2), 269-274.
- Hinloopen, J., & Marrewijk, C.V. (2001). *On the Empirical Distribution of the Balassa Index*. Review of World Economics, Vol: 137, No:1, March 2001, P: 13.
- Karagölge, C., Kızıloğlu, S., & Yavuz, O. (1995). *Tarım ekonomisi (Temel İlkeler)*. A.Ü. Ziraat Fak. Yayını No: 324, S, 221.
- Kaymak, H.C., Güvenç, İ., & Dursun, A. (2005). Türkiye'de sebze tarımının mevcut durumu, önemli bazı gelişmeler ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 36, (2), 221-228.
- Mykhnenko, V. (2005). *What type of capitalism in eastern europe? institutional structures, revealed comparative advantages and performance of Poland and Ukraine*. Centre for Public Policy for Regions (CPPR) Discussion Paper, No:6, September 2005, p:27.
- Terin, M., Yıldırım, İ, Aksoy, A., & Sarı, M.M. (2018). Competition power of Turkey's honey export and comparison with Balkan Countries. *Bulg. J. Agric. Sci.*, 24(1), 17-22.
- Terin, M., & Yavuz, F. (2018). Türkiye peynir sektörünün uluslararası rekabetçiliğinin avrupa birliği ülkeleriyle karşılaştırılmalı analizi. *Türk Tarım Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(9), 1243-1250.
- Terin, M., & Yavuz, F. (2019). Türkiye kanatlı eti sektörünün uluslararası rekabetçiliğinin seçilmiş ülkelerle karşılaştırılmalı analizi. *KSÜ Tarım ve Doğa Derg.*, 22 (Ek Sayı 1), 189-195.
- Yinanç, R. & Elibüyük, M. (1988). *Maraş Tahrir Defteri*. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 1, S: 468.
- Yüzer, A.F., Ağaoğlu, E., Tatlıdil, H., Özmen, A., & Şıklar, E. (2006). *İstatistik*. Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 1448, S: 331.